

## ФІЛОСОФІЯ XX СТОЛІТТЯ

Стефанія Сідорова

### ДО ГЕНЕАЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ЕПІСТЕМОЛОГІЇ: ПЕРВИННА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА ПЕРЕВИНАЙДЕННЯ ГАЛУЗІ<sup>1</sup>

Соціальна епістемологія (далі – СЕ) нині є популярним напрямом філософських і міждисциплінарних розвідок в англо-американській філософській спільноті. Попри значну популярність, рецепція СЕ в Україні є дещо обмеженою<sup>2</sup>. Але це пов'язано не з тим, що українські дослідники неохоче сприймають новий епістемологічний жанр, а радше з тим, що СЕ, можливо, *занадто* відома на наших теренах, хоч і не в сучасному вигляді, а як вимога радянської наукової політики. У сучасній англomовній філософії соціально-епістемологічними можна вважати такі праці, в яких знавці розглядаються в межах (завжди наявних) соціальних контекстів, що впливають на їхні пізнавальні спроможності, практики, цілі тощо.

Пропонована розвідка є моєю першою статтею, присвяченою химерній генеалогії<sup>3</sup> СЕ. Я аналізую події, які соціальні епістемологи *зазвичай* розглядають як конститутивні для СЕ, а саме – її первинну концептуалізацію в бібліотекознавстві та її перевинайдення у філософських проєктах 1980-х рр. Зовсім нещодавно ще було прийнятно стверджувати, що «соціальна епістемологія не має дуже довгої або багатой історії» [Goldman, O'Connor 2021]. Така позиція, на мій погляд, є наслідком антиісторичної тенденції [Менжулін 2022]. Розвідок, присвячених історії СЕ як філософської галузі, небагато. Варті згадки праці Стіва Фулера [Fuller 2012] і Девіда Гендерсона [Henderson 2019], які здебільшого фокусуються на внутрішньо-епістемологічних дебатах 2000–2010-х років, ігноруючи складні міждисциплі-

---

© С. Сідорова, 2025

<sup>1</sup> Ця стаття є частиною дисертаційного дослідження авторки, яка принагідно виражає подяку Джеймсу Мафі за плідне спілкування та команді Центральноєвропейського університету за ресурсну й інформаційну підтримку, отриману в рамках програми Invisible University for Ukraine.

<sup>2</sup> Проте сучасну англomовну СЕ та окремих її представників у нас все-таки досліджували, наприклад, Юлія Малишена [Малишена 2015; 2017] і Людмила Шашкова [Шашкова 2021], феміністську епістемологію вивчала Вікторія Гайденко [Гайденко 2020]. Проте, на жаль, якщо рецепція СЕ в Україні і відбувалася, то здебільшого за посередництва російських дослідників, російських перекладів і російських теоретичних систем. Українським працям, які можна вважати соціально-епістемологічними, має бути присвячена окрема розвідка.

<sup>3</sup> Химерна генеалогія – це термін, який я запроваджую в науковий обіг у цій статті (див. нижче, с. 105).

нарні впливи, що передували інституалізації галузі. Більш розгорнуту історіографію розроблено у сфері інформаційних наук, де СЕ розглядається як складник теорії організації знання [Furner 2004; Martínez-Ávila, Zandonade 2020; Zandonade 2004]. Ці праці обмежує те, що, по-перше, СЕ фактично зникає з інформаційних наук у 1980-х рр. (якщо не раніше), тому період її розвитку як філософської дисципліни зазначеними дослідженнями не охоплено. По-друге, останні здебільшого не розглядають філософські аспекти історіографії СЕ. Роз'єднані дослідницькі оптики не змогли репрезентувати історію СЕ цілісно. Тож повноцінна генеалогічна розвідка, яка би простежила, як саме різні інтелектуальні традиції сприяли і впливали на постання СЕ, є необхідною для заповнення помітної прогалини в історіографії.

Історико-філософський підхід до аналізу здатен не тільки розкрити особливості досліджень СЕ на тлі історичного контексту та з'ясувати концептуальні основи цих розвідок, а й виявити припущення, з яких виходять соціальні епістемологи, і невідповідності між їхніми теоретизуванням і дослідницькими практиками. До того ж, історико-філософські розвідки окремих філософських напрямів є важливими з огляду на пошук міждисциплінарних зв'язків і впливів, а також для розв'язання проблеми бібліографічного недогляду<sup>4</sup>. Зрештою, встановлення зв'язків є одним із пріоритетів історіографії філософії [Менжулін 2015] і повністю відповідає настановам самої СЕ.

У першому розділі статті я окреслюю історичний контекст, в якому СЕ постає в англо-американській філософії, і пропоную робоче визначення СЕ. У другому розділі я докладно зупинюся на пропонованій методології історико-філософського дослідження в стилі СЕ. Третій розділ присвячений аналізу проєкту СЕ, запропонованого Маргарет Іган та Джесі Широю, і причинам його невдачі. У четвертому розділі я подаю тло, на якому постали нові проєкти СЕ, у п'ятому безпосередньо розглядаю підходи, запропоновані в 1987 році Елвіном Голдманом, Стівом Фулером і Маргарет Гілберт, а в шостому коротко оглядаю їхню взаємодію.

## 1. Робоче визначення соціальної епістемології

Тлумачити поняття «соціальна епістемологія» можна по-різному. Щоби зрозуміти ідею СЕ так, як вона сформувалася в англomовній філософії, потрібно звернутися до дещо застарілого протиставлення континентальної і аналітичної філософської традиції, використавши його як евристичний інструмент. У США та Великобританії ХХ століття філософам здебільшого був притаманний аналітичний підхід. Що це означало для епістемології, стає ясным з огляду лише на одну особливість аналітичної філософії. Класичний аналітичний підхід передбачає деяку зневагу до історії філософії як *філософської* дисципліни, натомість концентрується на питаннях логічної та мовної проблематики. Микола Бакаєв вбачає в цьому підході відмову не тільки від історії філософії, а й від історичності взагалі [Бакаєв 2023], а Вадим Менжулін розглядає згаданий підхід як «засадову антиісторичність» аналі-

---

<sup>4</sup> Бібліографічний недогляд, цитатна амнезія або синдром занедбання (bibliographic neglect, citation amnesia, disregard syndrome) – забуття або закинутість знання, здобутого попередниками. Див. розмову між Юджином Гарфілдом та Айзеком Гінзбургом [Ginsburg 2001; Garfield 2002]. Я вдячна Вероніці Пугач за пораду докладніше розкрити важливість історико-філософського аналізу в цьому контексті.

тичної філософії [Менжулін 2022: 45]. Водночас відмова від історичності означала відмову від уваги до соціальних і культурних контекстів<sup>5</sup>.

Тож спробуймо змалювати образ епістемологічної розвідки, типової для аналітичної традиції. Вона присвячена переважно спробам розв'язати проблеми обґрунтування знання, перцепції та скептицизму. Вона побудована на уявленні про існування в мінімальному контексті  $K_1$  (якщо цим контекстом не знехтувано) універсального раціонального об'єктивного ізольованого знавця  $S_1$ , якого без жодних втрат можна замінити на знавця  $S_2$  у контексті  $K_2$ , – аналітичних епістемологів передовсім цікавило, як обґрунтувати те, що *знавець* щось *знає*. Такого ґтибу розвідки мали здебільшого спекулятивний характер, часто зловживали формалізацією та абстрагуванням. Знання, яке вони розглядали, було винятково пропозиційним і часто зводилося до наукового<sup>6</sup>. Приблизно так сучасні західні соціальні епістемологи уявляють традицію, з якої вийшли. Вони називають таку епістемологію індивідуалістичною, а її засади вбачають у картезіанській традиції [Mills 2007; Ndlovu-Gatsheni 2020; O'Connor et al. 2023]. Саме їй протиставляє себе низка проєктів соціальної епістемології, водночас інші проєкти прагнуть продовжити аналітичну лінію, усунувши надмірний індивідуалізм.

Утім очевидно, що в (умовній) континентальній традиції ХХ ст. ситуація кардинально відрізнялася. Варто згадати бодай Мішеля Фуко чи Карла Манґайма, аби упевнитися, що на континенті соціальна складова знання не ігнорувалася. Поняття «соціальна епістемологія» тут не існувало, бо епістемологія була *вже соціалізованою*. Деякі сучасні соціальні епістемологи визнають, що проєкти соціальної епістемології – це спроба наздогнати континентальну традицію. Наприклад, С. Фулер пише: «інші епістемологічні школи вже заздалегідь припускали наявність соціального виміру в їхніх підходах до знання, а аналітична епістемологія [...] зробила це останньою» [Fuller 1996: 150]<sup>7</sup>.

Ба більше, українські філософи краще за інших знайомі з особливим різновидом соціалізованої епістемології – «партійним». Як і будь-яка інша дисципліна, філософія за радянських часів була зобов'язана враховувати соціальність виробленого нею знання та вдаватися винятково до ідеологічного аналізу. Промовистими є слова Сергія Кримського: «Марксистсько-ленінський аналіз наукового знання [...] з необхідністю встановлює принцип партійності як принцип, що збігається з вимогами наукової об'єктивності» [Кримський 2019: 142]<sup>8</sup>. Діалектико-матеріалістичний підхід спону-

<sup>5</sup> Про зміни, які почали відбуватись у філософії, історії та соціології науки, докладно йтиметься в інших моїх розвідках. Найчастіше згадують у цьому контексті «проривну» працю Томаса Куна. Про те, як підхід Куна не спричинив кардинальних змін у французькій епістемології/філософії науки, а радше підтвердив давно знані факти, див. [Simons 2017]. Загальний огляд вихідної аісторичності та історичного повороту в аналітичній філософії див.: [Менжулін 2022].

<sup>6</sup> Змалювана картина є зумисно надмірно спрощеною, але епістемологи «нової хвилі» вбачали в традиційній аналітичній епістемології саме ці риси. Наприклад, Ян Гакінг, пишучи статтю про погляди М. Фуко на науку, вдався до критики поширеного тоді підходу до аналізу знання: «Етнограф, вивчаючи американських філософів, був би змушений вважати, що електрон та Джонсів “форд” є тут чи не єдиними предметами знання» [Hacking 1979: 39].

<sup>7</sup> Тут і далі переклад авторки.

<sup>8</sup> З цього не слід висновувати, що той чи той філософ або філософія були прихильниками пропонованого партією підходу. Мусимо враховувати обставини часу, цензуру та самоцензуру, з якими доводилось стикатися дослідникам. У випадку С. Кримського можна сказати, що він виправдовував власну методологію епістемологічного аналізу відповідністю партійній лінії, але водночас діалектико-матеріалістичний підхід справді став плідною основою для його аналізу знання як соціального феномену.

кав враховувати соціальні аспекти знання, але переважно у викривленій партійно-ідеологічній формі. Тож у розвідках українських дослідників радянського та пострадянського періоду можна знайти риси, характерні для сучасної англомовної СЕ, зокрема в межах соціальної філософії та філософії і методології науки.

Для досягнення поставлених у цій статті цілей я пропонуватиму читачам відкинути знайоме, а натомість уявити інтелектуальний контекст другої половини ХХ століття в Північній Америці. Соціалізована епістемологія ще невідома, ігнорована чи то екстремально маргіналізована, проте Томас Кун уже опублікував «Структуру наукових революцій», Едмунд Гетсьєр підважив стандартне визначення знання як «істинного обґрунтованого переконання», а Вілард Квайн закликав до натуралізації епістемології. У цих обставинах стає очевидною потреба розширити стандартне аналітичне розуміння епістемології. Власне, СЕ як галузь, відмежована від епістемології-як-такої, могла постати лише в напрочуд дивній ситуації тимчасового забуття соціального, можливо, навіть навмисного невігластва.

Тож що слід називати СЕ? Уже сама назва спричиняє непорозуміння. Із неї начебто випливає, що СЕ має досліджувати знання про соціальні процеси та соціальні групи чи, можливо, пізнавальні аспекти цих процесів і груп. Дійсно, ці питання входять до поля досліджень СЕ, але цим СЕ не обмежується. Річ у тім, що СЕ доречніше було б назвати *соціалізованою епістемологією*. СЕ радше є (новим для аналітичної традиції) підходом до епістемології, в якому визнається та вивчається роль соціальних факторів у пізнавальних практиках. СЕ цікавлять, крім стандартних питань, про які йшлося вище, проблеми свідчення, довіри, експертності, групових та колективних переконань, зв'язки та взаємовпливи знавців, утворення та функціонування епістемічних груп, способи покращення та організації пізнавальних практик, прояви епістемічного насилля та несправедливості, колоніальності знання тощо.

Можна розглянути неперервний спектр визначень і розумінь СЕ: від найширшого трактування до найвужчого. У найширшому сенсі до сфери СЕ потрапляє будь-яка праця, присвячена *водночас* питанням епістемічного та соціального характеру. Виглумачена в такий спосіб, СЕ знайдеться в діалогах Платона (наприклад, у «Теететі»), філософії убунту (як-от у формула «Я є, бо ми є» Джона Мбіті) і навіть у поезії Ліни Костенко (як-от у «Племені тода»). На шляху до найвужчого підходу виключатимуться групи елементів за тими чи тими критеріями, серед яких:

- критерій філософськості (виключенням текстів не-філософських жанрів);
- критерій академічності (належність тексту до академічного дискурсу);
- темпоральний критерій (обирається дата «початку» СЕ, тексти попередніх періодів ігноруються);
- мовний критерій (виключення текстів за ознакою мови, наприклад, написаних не англійською);
- критерій традиції (враховуються лише тексти певної філософської традиції, як-от аналітичної);
- інші.

Найвужчий підхід до розуміння СЕ накладатиме на поняття рамки конкретного *проекту*, що виник або розвивається в працях *певного* філософа, філософії чи групи близькопоріднених мислителів. У діапазоні від найширшого до найвужчого трактування СЕ знаходяться різноманітні «серединні» варіанти.

Попри моє особисте бажання розглядати СЕ як принципово відкрите поняття, а не ексклюзивну спільноту дослідників, варто визнати, що надмірне розмивання соціоепістемологічного підходу може зашкодити як самій дисципліні<sup>9</sup>, так і її історико-філософському дослідженню. Якщо йдеться саме про історико-філософську розвідку, СЕ не можна розглядати як аісторичне явище й ігнорувати темпоральні та просторові контексти її появи як окремого напрямку філософських досліджень. Отже, на мою думку, варто зараховувати до СЕ тексти, що можуть здатися нетрадиційними (наприклад, ті, що виходять за межі академічного дискурсу, бо філософія розвивається й поза науковими структурами), проте темпорально-просторова та генеалогічна складові СЕ мусять залишатися в центрі уваги дослідниці<sup>10</sup>.

Тут я розглядаю становлення СЕ як окреме поле філософських досліджень у розвідках англomовної філософії другої половини ХХ ст. Підкреслю, що це не означає неможливості застосування інших підходів, мені йдеться лише про їхню зручність для розв'язання завдань статті. Я також не стверджую, що СЕ займаються лише англо-американські чи англomовні філософи. Навпаки, метою низки статей, які я маю намір написати, є доведення протилежного. Водночас з'ясування історико-філософських контекстів появи СЕ в англо-американській традиції допоможе зрозуміти специфічні риси цієї групи досліджень. Отже, *тут* СЕ постає як сучасний напрям філософських і міждисциплінарних досліджень, основною особливістю якого є увага до соціальних компонентів епістемічних практик. Тобто СЕ вивчає знання та інші епістемічні стани, способи знати та знавців і знавиць у соціальних контекстах.

## 2. Методологія дослідження

Для цього дослідження я застосовую методологію, запропоновану в межах самої СЕ, поєднавши її з напрацюваннями студій інвалідності. Я спираюся на антропеістемологічний підхід Джеймса Мафі. *Антропеістемологія* (антропологія епістемології) була запропонована Дж. Мафі як підхід до вивчення епістемічних активностей *a posteriori* [Maffie 1995] і була відзначена С. Фулером як один з найцікавіших напрямів СЕ [Fuller 1996: 163]. Як влучно зазначила Маріан де Ле, щось подібне до антропологічних методів широко використовувалося для досліджень роботи науковців у лабораторіях, себто в «лабораторних студіях» (laboratory studies) у рамках студій з науки і техніки (science and technology studies, STS) уже з 1970-х років [De Laet 2012: 419].

Антропеістемологія розглядає епістемологію як явище, що постало історично та може бути зрозумілим із життєвих контекстів, у яких вона формується та підтримується [Maffie 1995: 223], а не як універсальний природний феномен раціональності. З антропеістемологічної перспективи СЕ розглядатиметься як результат когнітивної активності певної спільноти, себто як система уявлень, яку ця спільнота пропонує та конститує. Антропологічний підхід дозволяє очуднити знайоме та проблематизу-

<sup>9</sup> Поняття «дисципліна» є умовним, я стою на тому, що СЕ міждисциплінарна за своєю природою.

<sup>10</sup> Пор. з підходом Анатолія Єрмоленка до позиціонування соціальної філософії серед соціогуманітарних наук: «підходи, за якими соціальна філософія виноситься за дужки її становлення й розвитку, хибують як історично, так і методологічно, що пов'язано одне з одним» [Єрмоленко 2020: 8]. Я поділяю цю позицію.

вати його. Очуднення спрацьовує вже в той момент, коли ми називаємо «племенем» групу дослідників, яка нас цікавить. У такий спосіб пропоноване ними знання перестав сприйматися як універсальне і постає як результат існування певної (дослідницької, академічної, когнітивної) культури, а сама група – як така, що формується під впливом цього знання і водночас його створює. Ця ж культура впливає на епістемічні взаємини її носіїв, обмежує те, що може бути ними знане, і те, кого вони вважатимуть легітимними знавцями.

У випадку, коли й саму авторку можна зарахувати до досліджуваної групи, цей підхід допомагає спрямувати етнографічний погляд (ethnographic gaze) [див.: Laet 2012: 422] на себе. Ще однією перевагою антропістемології є те, що «[а]нтропологія змушує нас сприймати “соціальне” в соціальній епістемології серйозно» [ibid: 430]. Важливо, що Дж. Мафі підкреслює: філософська проникливість (philosophical sagacity) і соціальний статус не обов’язково йдуть пліч-о-пліч [Maffie 1995: 224-225]. Тож помилкою буде зважати в дослідженні тільки на тих, хто має соціальну й епістемічну владу, право та ресурси для визначення епістемологічного порядку денного спільноти. Водночас Дж. Мафі застерігає, що також не варто шукати епістемології на рівні дорефлексійних суджень «здорового глузду». Епістемологія – це завжди критична систематична рефлексія. СЕ – різновид такої рефлексії, що вже концептуалізована саме як епістемологія самою спільнотою. У досліджуваній групі частина знавців є офіційно легітимізованими та визнаними авторитетами, а інші – менш помітними та чутними. Однак у будь-кого з них можна виявити ідеї, теоретизування чи концептуалізації СЕ, корисні для розуміння пропонованого спільнотою способу міркування. Це відповідає тенденції інклюзивності в сучасних англومовних історико-філософських розвідках [Менжулін 2022].

Може видатися парадоксальним, що матеріалами антропістемологічного дослідження є *тексти* як продукт філософування, а не *пряме спостереження*. На мою думку, цей підхід є вигідним принаймні у двох аспектах (якщо відкинути суто прагматичні міркування). Антропологічний характер дослідження зобов’язує відмовитися від того, щоб оцінювати твердження досліджуваних дієвців як вірогідні та водночас уможлиблює цю відмову. Я погоджуюся з М. де Ле в тому, що якби ми довіряли кожному з досліджуваної групи та приймали на віру те, як вони оцінюють власні епістемічні практики й норми, то навряд чи змогли б додати до цього щось нове [Laet 2012: 420]. Утім, звернення саме до текстів дозволяє зберегти вірність настанові Дж. Мафі та пам’ятати про те, що ми звертаємося до результатів *систематичної рефлексії*, а не до «голих» свідчень. Зокрема, критичність до слів досліджуваних і повага до результатів їхнього філософування співіснуватимуть в антропістемологічних розвідках такого типу. Тобто пропоновані образи СЕ варто зіставляти з тим, на якій епістемології спільнота вибудовує свої пізнавальні практики. Зрештою такий підхід уможливить відповідь на питання, чи відповідає епістемологія, якою користуються досліджувані автори й авторки, теоретизованій ними СЕ. Наприклад, мають місце епістемологія як епістемологічна система й епістемологія як філософська дисципліна.

Оскільки неможливо викласти результати такого дослідження в межах однієї статті, ця розвідка меншою мірою зосереджується на людях і спільнотах, які своїми діями конституують СЕ, і більше на способах, якими вони це роблять. Для відображення результатів я застосовую підхід, натхненний генеалогією каліцтва

(*crip genealogy*)<sup>11</sup>. Мел Чен зі співавторками використали генеалогічний підхід до вивчення каліцтва, аби підважити виображення майбутнього в студіях з інвалідності (disability studies) [Chen et al.: 2-3]. Така оптика має спрямувати дослідників до справедливого ставлення та оцінки інвалідації, кидаючи виклик колоніальним, расистським, капіталістичним, гетеропатріархальним практикам [ibid.: 5-6].

Цей підхід видається мені перспективним. Але якщо зазначені автори пропонують саме термін «генеалогії каліцтва», то в контексті мого дослідження важливими є генеалогії, що *самі* є скаліченими, неструнками, незугарними – зрештою, химерними, бо віддзеркалюють реалії породження ідей. У цій статті я приймаю химерну генеалогію як методологічний принцип і спосіб репрезентації. В основі мого підходу – відмова від лінійності та претензії на повноту викладу. Я маю намір відійти від інструменталізації генеалогії як «засобу виструнчення, що створює ілюзію лінійного походження» [Ahmed 2006: 122] і подаю СЕ як таку, що не має єдиного джерела і не зливається в один гомогенний напрям. Моїм наміром є зобразити сплетіння концепцій, які можна назвати соціальними епістемологіями, а не побудувати виструнчену історію СЕ. Допоміжним методом став статистичний аналіз, що проводився на основі наукометричної бази Scopus.

Пропонована розвідка залишається лише одним із можливих підходів до генеалогії СЕ<sup>12</sup>. Важливим обмеженням дослідження є те, що його матеріал – це тексти, які ввійшли в англomовний філософський дискурс<sup>13</sup>.

### 3. Виникнення поняття «соціальна епістемологія»

Прийнято стверджувати [Budd 2002; Fallis 2006; Малишена 2017], що вперше термін «соціальна епістемологія» запропонували в спільній статті Маргарет Іган та Джесі Шира [Egan, Shera 1952]<sup>14</sup>. Вони висунули ідею СЕ як дисципліни, що стане теоретичним підґрунтям бібліотечної справи. СЕ постає для розв'язання конкретних проблем реального життя: браку координації та ефективної комунікації в бібліотекознавстві.

Бібліографія для них є синонімом системи «графічних комунікацій», тож можна припустити, що сьогодні М. Іган і Дж. Шира переймалися б теоретичною основою диджиталізації, відкритих даних та нейромереж як інструментів управління та органі-

<sup>11</sup> Слово *crip* – це скорочення від *cripple*, яке можна перекласти як «скалічена», «крива», «квола», «незугарна», а відповідний іменник як «каліка». Хоч це поняття історично вживалося як образливе, нині з'явився рух за його рекламацію. Оскільки *crip genealogies* протиставляються *straight genealogies*, де *straight* – це водночас «пряма» та «гетеросексуальна», можливим є переклад «незугарна генеалогія» або «квола генеалогія». Можна також подавати *crip* як «кріп» за аналогією до пари *queer* – «квір» (особливо для дієслівного вжитку: пор. «кріпити» з «квірити»). Поняттю *cripness*, на мою думку, повністю відповідає слово «каліцтво».

<sup>12</sup> Тут я слідую настанові Крісті Дотсон про *a theory*, а не *the theory*, тобто про теорію як одну з можливих теорій, а не єдину теорію [Dotson 2012; Сідорова 2023].

<sup>13</sup> Принцип добору матеріалу ґрунтувався саме на входженні праць в англomовний філософський дискурс. На жаль, це суттєвий прояв колоніальності знання, який часто призводить до епістемічної несправедливості [Сідорова 2024]. Я сподіваюся, що наступні статті зможуть розкрити як саму СЕ, так і її походження більш широко.

<sup>14</sup> Прикметно, що принаймні частина авторів, які безпосередньо покликаються на цю статтю, вказують першим чи єдиним автором Ширу. Детальну розвідку щодо стирання (жіночого) імені Іган див. у [Furner 2004]. Цікаво, що Малишена хоч і згадує обох авторів, але називає Іган «Мері» [Малишена 2017: 29].

зації інформації. Зрештою, післявоєнна атмосфера «інформаційного буму», в якій працювали дослідники, була вельми схожою на те, що переживаємо ми нині. Отож М. Іган і Дж. Ширу цікавить, яку роль відіграє графічна комунікація в когнітивному аспекті соціальної дії. СЕ, за їхньою пропозицією, має створити «рамці для ефективного дослідження всієї комплексної проблеми інтелектуальних процесів суспільства» [ibid.: 132]. Вона вивчатиме процеси, за допомогою яких суспільство як ціле встановлює стосунки сприйняття чи розуміння зі своїм середовищем [ibid.: 132], тобто фактично такі соціальні практики, які продукують знання та інші когнітивні стани<sup>15</sup>.

Важливо підкреслити, що М. Іган і Дж. Шири домагалися від СЕ не тільки теоретичних результатів (бути підґрунтям для бібліотечної справи та основою розуміння бібліографічних процесів), а й практичних наслідків, зокрема уможливлення планування управління інформацією на національному рівні. Наприклад, на основі СЕ мала би постати раціональна методологія для систематичного планування бібліографічних сервісів, СЕ мусила би полегшувати комунікацію між дієвцями наукового світу, задовольняти вимоги груп спеціалістів та обивателів, а також уможлилювати подальші суспільні пошуки знання [ibid.: 134]. М. Іган і Дж. Шири виходять з того, що людина цікавиться за своєю природою і прагне розширити своє знання, відповідно СЕ мусить вивчати такі типи соціальної організації, які утворюються завдяки жазі людства до пізнання [ibid.: 135].

В основі СЕ, як її бачать М. Іган і Дж. Шири, лежать чотири припущення [ibid.: 132-133]:

1. Індивід здатен встановлювати стосунки «знання» зі своїм безпосереднім середовищем.
2. Завдяки інструментам комунікації для індивіда стає можливим встановлювати подібні зв'язки не лише зі своїм безпосереднім середовищем, а й поза ним, не тільки зі свого безпосереднього досвіду, а й опосередковано.
3. Координуючи знання багатьох індивідів, суспільство в цілому може перевершити (transcend) знання індивіда.
4. Соціальна дія (як віддзеркалення інтелектуальної дії) перевершує індивідуальну дію.

Як бачимо, за такого висвітлення народження СЕ миттєво постає не як випадковість, а як добре обдумане та детально концептуалізоване поняття. Утім, насправді походження поняття неоднозначне. Це питання докладно проаналізував Тарсізіу Зандонаджі [Zandonade 2004]: ідеться щонайменше про три варіанти походження терміна і його первинної концептуалізації, запропоновані безпосередньо самим Джесі Широю. По-перше, у своїй головній праці *The Foundations of Education for Librarianship* Шири стверджує, що авторство терміна «соціальна епістемологія» належить Маргарет Іган [Shera 1972: 112]. По-друге, він приписує їй же винайдення й терміна, і поняття [Furner 2004: 800; Shera, 1978: 159]. По-третє, іноді він приписує винахід назви самому собі, а закладання основ теорії – своєму наставникові Дугласу Вовпзу (Douglas Waples) [Shera 1976: 49].

---

<sup>15</sup> Не можна сказати, що ці когнітивні стани виникають усередині певних дієвців, оскільки для Іган і Шири знання є *стосунком між* актором (індивідуальним чи соціальним) і середовищем. Відповідно, допоки взаємини не є встановленими або актуалізованими, ідеться лише про інформацію, а якщо стосунок встановлено – він стає стосунком знання. Через цю настанову може виникати враження, що Іган і Шири не розрізняють знання й інформацію (e.g. аналіз Джона Бада [Budd 2002]).



Що стосується дати появи СЕ, то М. Іган і Дж. Шира фактично заклали основи проєкту раніше, ніж вважається. Щось дуже подібне до майбутньої СЕ (хоч і без згадки про епістемологію) постало в короткій статті *Prolegomena to Bibliographic Control*, яка супроводжувала щорічну конференцію Вищої школи бібліотекознавства Чиказького університету [Egan, Shera 1949; Zandonade 2004: 816]. Під час виступу на цій конференції в 1950 році Дж. Шира вже використав поняття «соціальна епістемологія» поряд із поняттям «соціологія знання» [Zandonade 2004: 816].

Отож із впевненістю можна стверджувати лише те, що ідея соціальної епістемології зародилася в атмосфері Вищої школи бібліотекознавства Чиказького університету; засадничі положення теорії СЕ можна зустріти в багатьох працях М. Іган [див.: Furner 2004], а її розробкою довгий час одноосібно займався Дж. Шира – через передчасну смерть М. Іган у 1959 році. СЕ як розробка М. Іган і Дж. Шири має і дескриптивну, і нормативну компоненту. Поле, в якому СЕ може знайти необхідні емпіричні дані, на їхню думку, є графічна комунікація як система інструментів, що надає доступ до інтелектуальних *продуктів*, «записаного знання» [Egan 1955: 20]. Теоретизування М. Іган і Дж. Шири має філософський характер<sup>16</sup>, але спирається на соціологічні розробки (зокрема на теорію соціальної дії) і на питоми традиції бібліотекарської справи. Схарактеризувати місце роботи М. Іган і Дж. Шири можна словами Лорен Преслі: «Соціальна епістемологія [...] народилася в бібліотекарській науці та оселилась у філософії» [Pressley 2006: 3]. Утім, як зауважує Дон Фоліс [Fallis 2006: 509], філософи не надто звертали увагу на доробок М. Іган і Дж. Шири, принаймні до того, як самі перевинайшли СЕ. Зандонаджі висуває низку припущень, щоб пояснити таку ситуацію [Zandonade 2004: 824]:

- Дж. Шира публікувався здебільшого у вузькоспеціалізованих журналах з інформаційної, бібліотечної та архівної справи (library and information science, LIS) та виступав перед спеціалістами цієї галузі, а не перед ширшою аудиторією;

- тема СЕ у працях Дж. Шири завжди поставала немовби побічною, додатковою щодо ширшої проблематики;

- жодна з його статей і монографій не містить у назві слів «соціальна епістемологія»;

- коли Дж. Шира говорить про СЕ, поруч із поняттям «соціальна епістемологія» він часто пропонує інші, як-от «соціальна когніція» (social cognition), «символічний інтеракціонізм» (symbolic interactionism)<sup>17</sup> та «управління знанням» (knowledge management);

- невизначеність щодо авторства поняття та концепції.

До цього варто додати таке:

<sup>16</sup> Відомо принаймні, що в Чиказькому університеті Шира познайомився з епістемологією Джона Дьйої та соціологією знання Карла Мангайма [Zandonade 2004: 815]. Єдиним, кого постійно цитує Іган у власних працях, є Дьйої [Furner 2004: 799]. Окрім філософських поглядів Дьйої Іган (1955) також вільно обговорює ідеї Маркса, Конта, Спенсера, Дюркгайма тощо. Я маю спокусу припустити, що на СЕ версії Іган-Шири, версії Фулера та низки інших дослідників чи не найбільше вплинув саме прагматизм (моє припущення суголосне з позицією [Martínez-Ávila, Zandonade 2020] щодо Іган та Шири). Утім, подібна розвідка виходить за межі цієї статті.

<sup>17</sup> Шира запозичує термін у Герберта Блумера і зазначає, що ідеї Блумера вкорінені у проєкти Вільяма Джеймса, Чарлза Пірса, Чарлза Кулі, Джона Дьйої та Джорджа Герберта Міда [Shera 1983: 386].

— М. Іган теж публікувалася та виступала серед вузькопрофільної аудиторії;  
— передчасна смерть М. Іган не дозволила їй самостійно або разом з Дж. Широю розробити повну концепцію СЕ;

— праці М. Іган і Дж. Шири були менш помітними саме через те, що система бібліографії була дуже недосконалою – наприклад, *Science Citation Index* запрацював у 1964 році, а *Social Sciences Citation Index* було запроваджено лише в 1973 році<sup>18</sup>;

— у межах LIS соціальна епістемологія М. Іган і Дж. Шири теж не стала популярною: протягом 1980-х рр. до неї зверталися лише 11 авторів, до яких у 1990-х рр. долучилася ще одна група з 15 авторів [Martínez-Ávila, Zandonade 2020].

Після виходу спеціального числа *Social Epistemology* за редакцією Д. Фоліса [Fallis 2002], присвяченого зв'язку СЕ та інформатики, увага до доробку М. Іган і Дж. Шири значно зросла, хоч і цікавить здебільшого не-філософів. Утім, наприклад, Джим Кольєр [Collier 2018] звертається саме до концептуалізації Дж. Шири, щоб ґрунтувати СЕ на незалежному фундаменті.

#### 4. Перевинайдення соціальної епістемології

У 1987 році Фредерік Шміт присвячує СЕ спеціальний випуск журналу *Synthese* [Schmitt 1987]. Видається, що в спільноті соціальних епістемологів існує консенсус, що саме з цього моменту поняття «соціальна епістемологія» стає частиною англо-американського філософського дискурсу [Froeyman et al. 2016; Fuller 1996; 2012; Uzoigwe 2020]. У згаданому випуску містилося сім статей:

1. Стюарт Коен «Знання, контекст і соціальні стандарти»
2. Гіларі Корнблїт «Деякі риси обличчя когніції»
3. Фредерік Шміт «Обґрунтування, соціальність і автономія»
4. Кіт Лерер «Особисте і соціальне знання»
5. Елвін Голдман «Основи соціальної епістеміки»
6. Стів Фулер «Про регулювання знаного: шлях до соціальної епістемології»
7. Маргарет Гілберт «Моделювання колективного переконання»

З них у двох запропоновано новий підхід до епістемологічних розвідок: Е. Голдман назває його «соціальною епістемікою» (social epistemics), а С. Фулер – «соціальною епістемологією» [Fuller 1987; Goldman 1987]. Ще одна стаття закладає засади майбутнього проєкту [Gilbert 1987; 1989].

Так само жодних сумнівів у дослідників [Zandonade 2004] не виникає щодо того, що ніхто з-поміж філософів і філософинь, які першими запропонували власні версії соціалізації епістемології [Code 1984; Fuller 1987; Gilbert 1989; Goldman 1987; Longino 1990], не перебував під впливом інших і тим більш не знав про пропозицію М. Іган і Дж. Шири. Якщо ці проєкти були взаємоізолюваними, то постає питання: що спровокувало їхню одночасну появу? Щоби відчуті тогочасну атмосферу, пропоную звернутися до статті Патриції Чорчленд для щорічної конференції Американської філософської асоціації (American Philosophical Association)<sup>19</sup>. П. Чорчленд пише:

---

<sup>18</sup> The History of ISI and the work of Eugene Garfield. (n.d.). Retrieved February 19, 2024, from <https://clarivate.com/the-institute-for-scientific-information/history-of-isi/>.

<sup>19</sup> Партнером Чорчленд по симпозіуму «Епістемологія і філософія свідомості» був Е. Голдман, якому йшлося про необхідність залучення когнітивних наук до метафізики.

«...загальна система відліку, за допомогою якої ми мали надію дізнатися, як люди навчаються, розуміють і сприймають, проходить крізь глобальну зміну устрою. Більшість питань, що займали нас на магістратурі <20 років тому> і на які вважалося необхідним відповісти, щоби просувати загальну програму епістемології, тепер здаються периферійними або оманливими, а сама загальна програма, схоже, перебуває в скрутному становищі» [Churchland 1987: 545].

Слова П. Чорчленд демонструють, як поступ нейрокогнітивних наук і потреба натуралізувати епістемологію вплинули на сприйняття традиційних епістемологічних питань і підходів до їхнього розв'язання. Для пошуку інших впливів на проекти СЕ я пропоную звернутися до статистичних даних. Скажімо, у 1987 Стів Фулер заснував перший журнал із СЕ *Epistemology: A Journal of Knowledge, Culture and Policy*. Маємо статистику дисциплінарної приналежності авторів цього журналу за перші 8 років його існування (1987–1994) [Fuller 1996]. У таблиці наведено порівняння поданої С. Фулером статистики з аналогічними даними за останні 5 років (2019-2023)<sup>20</sup>:

| 1987-1994 | 2019-2023 | Дисциплінарна приналежність                                                                  |
|-----------|-----------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
| 30%       | 37,5%     | Філософія                                                                                    |
| 17%       | 10,4%     | Філософія науки, логіка науки, методологія науки, комп'ютерні науки, студії науки та техніки |
| 15%       | 14%       | Соціологія, антропологія, релігієзнавство                                                    |
| 14%       | 9,4%      | Політика, економіка, право                                                                   |
| 9%        | 6,8%      | Риторика, медіа, комунікація, освіта                                                         |
| 7%        | -         | Англійська мова та історія                                                                   |
| -         | 6,3%      | Гуманітарні науки (humanities)                                                               |
| 5%        | 2,6%      | Психологія та когнітивістика                                                                 |
| 3%        | 4,7%      | Природничі науки (у т.ч. медицина та охорона здоров'я)                                       |
| -         | 3,6%      | Мистецтво                                                                                    |
| -         | 4,7%      | Інші                                                                                         |

Як бачимо, у перші роки існування перевинайденої СЕ до досліджень долучилися філософи (30%), дослідники науки (17%), соціологи (15%) та дослідники соціальних наук (14%). Тож можна погодитися з Фулером щодо міждисциплінарного характеру «нової» СЕ. Як засвідчує порівняння із сьогодишнім розподілом, тенденція до міждисциплінарності зберігається (принаймні коли йдеться про СЕ у Фулеровому варіанті).

<sup>20</sup> Дані проаналізовані мною в рамках цієї розвідки. Я використовую категорії, запропоновані Фулером, хоча сьогодні такий розподіл, схоже, є менш актуальним. Я додала дві категорії, відсутні у Фулерових даних. По-перше, з'явилася когорта дослідників, афілійованих із кафедрами мистецтв і креативних студій. По-друге, я додаю категорію «Інші», в яку зараховую незалежних дослідників, дослідників міждисциплінарних напрямів та етиків. Цікаво, що з-поміж тих, хто афілійований з філософськими підрозділами, як мінімум двоє авторів належать безпосередньо до кафедр епістемології та СЕ.

Серед особливостей статей спецвипуску *Synthese* 1987 року можна назвати такі:

— і Е. Голдман, і С. Фулер пропонують проекти СЕ у відповідь на заклик В. Квайна до натуралізації епістемології (так само в межах відповіді «натуралізаторам» пізніше народиться антропістемологія Дж. Мафі);

— у більшості статей простежується помітний вплив також інших прагматистів, як-от Гіларі Патнема<sup>21</sup>, Річарда Рорті, Джона Дьюї;

— на частину авторів суттєво впливають соціологи (як-от Еміль Дюркгайм, Девід Блур, Гарі Барнз, Роберт Мертон) та філософи й історики науки (як-от Карл Поппер, Томас Кун, Пол Фюерабенд);

— усі автори без винятків є англо-американськими філософами та філософіннями, вишколеними в аналітичній філософській традиції.

Підсумовуючи характер впливів, зазначу, що на цьому етапі СЕ постає внаслідок 1) внутрішньофілософських дискусій про характер епістемології як дисципліни, спровокованих В. Квайном; 2) загального впливу (нео)прагматизму; 3) потреби врахувати відкриття когнітивних наук і нейронаук; 4) уваги до розвідок з філософії, історії та соціології науки. Також ідеться про «повернення» до сфери філософування доробку соціології, антропології та релігієзнавства.

## 5. Два-три проекти соціальної епістемології

Суттєві розбіжності між проектами СЕ, особливо між пропозиціями Е. Голдмана та С. Фулера, постають уже в 1987 році. Дистанцію між ними важливо змалювати для підкреслення того, що СЕ не «переродилася» як єдиний цілісний філософський проект, натомість одночасно постали декілька варіантів соціалізації аналітичної епістемології.

С. Фулер прагне закласти основи для «нормативної-проте-натуралістичної соціальної епістемології» [Fuller 1987: 145]. На його думку, адекватна епістемологія мусить враховувати існування нормальних життєвих обставин, тобто бути натуралізованою, проте також мати нормативну складову: СЕ повинна займатися регулюванням і оцінкою процесів виробництва знання, ґрунтуючись на марксизмі, структуралізмі чи то теорії систем [ibid.: 179]. Цікаво, що С. Фулер одразу подає дві генеалогії СЕ. Раніше він уже доводив [Fuller 1986], що одним із способів підтримки наукового статусу дисципліни, тобто легітимації певних видів знання, є маніпуляція історичними даними, покликана зобразити дисципліну як «неуникненний результат досліджень, що існували до цього моменту» [Fuller 1987: 146]. Власне, тут він і подає таку генеалогію, бо прагне *legitimізувати* нову дисципліну. Але оскільки він визнає штучність цього підходу, то пише й «ревізійністську історію модерної філософії», в якій СЕ виявляється прикладом радикального розриву з усіма попередніми теоріями знання [ibid.: 146-147].

Звісно, радикальність цього розриву теж позірна. С. Фулер навмисне піднімає градус (само)іронії, називаючи розділ, присвячений версії природного походження СЕ з попередніх філософських розвідок, «Соціальна епістемологія як мета всієї епістемології»: і СЕ він вкорінює аж у Кантовій критиці, зауважуючи навіть, що «будь-яка епістемологія, гідна свого імені, була мотивована суто соціологічними

---

<sup>21</sup> Про Гарвадську філософську школу див.: [Лактіонова 2022].

міркуваннями» [ibid.: 151]. Хоча С. Фулер розуміє небезпеку пропонованого ним проєкту<sup>22</sup>, він не відмовляється від нього.

Е. Голдман у своїй попередній праці [Goldman 1986] запропонував термін «епістеміка» на позначення мультидисциплінарного концепту епістемології, яка крім філософії залучатиме також доробки інших дисциплін. Утім, якщо раніше йому йшлося про індивідуальну епістеміку, яка, на його думку, потребує співпраці епістемології з когнітивними науками, то тут він пропонує соціальне відгалуження епістеміки [Goldman 1987: 109-110]. Для нього соціальна епістеміка відрізняється від суміжних дисциплін (як-от соціології, антропології, соціальної психології тощо) тим, що її головною метою є виконання нормативної, оцінної чи критичної функції [ibid.: 110]. Її основою має стати веритизм (від лат. *veritas*), тобто вона оцінюватиме спроможність епістемічних практик продукувати істинні переконання в тих, хто до них залучений. Значну частину статті Е. Голдман присвячує саме обґрунтуванню веритизму та його методології. Однак він «заднім числом» вписує соціальну епістеміку в історію людства, а тому ця епістеміка не постає як абсолютно новий проєкт, що ним започатковується. Е. Голдман презентує свою працю як таку, що лише систематизує і концептуалізує те, що людство робить і так.

С. Фулер краще знайомий із континентальною філософією, він приймає її і намагається ввести напрацювання останнього століття в аналітичну філософію. Натомість Е. Голдман позиціонує себе як «захисника істини», яку він рятує від нігілізму та релятивізму (особливо [ibid.: 134]), продовжуючи аналітичну мисленнєву традицію. Обидва враховують реальні соціальні обставини, в яких знаходяться знавці, проте С. Фулер акцентує увагу на *доступності* знань, а пізніше йому йтиметься про епістемічну справедливість як різновид соціальної справедливості [Fuller 2002]. Натомість парадигма Е. Голдмана практично унеможливило розгляд питань (не)справедливості на основі СЕ, оскільки його проєкт сконцентований суто на оцінці істинності<sup>23</sup>. Як влучно зауважує Френсіс Ремедіос, Фулерова СЕ функціонує на метарівні дизайну та оцінки режимів продукування знання, натомість Голдманова СЕ функціонує на фундаментальному рівні, оцінюючи соціальні практики з погляду досягнення істини [Remedios 2013: 58].

Стаття Маргарет Гілберт [Gilbert 1987], на мою думку, найближча до сучасних статей у полі СЕ. Авторка запропонувала нову модель спільного прийняття групових переконань. На її погляд, група дотримується переконання не тоді, коли кожен чи більшість членів групи дотримується його (як передбачає поширена на той час сукупна модель групових переконань), а «будь-яка множина індивідів, які спільно приймають певне висловлювання, таким чином стає соціальною групою або колективністю» [ibid.: 195]. Тобто неможливо сформувати групове переконання, не будучи групою. Гілбертів аналіз здатен оприятити, як на основі спільних уявлень формуються соціальна спільність.

<sup>22</sup> «Коли епістемологія переходить від контексту оцінки продуктів знання, що вже існують, до рекомендацій щодо того, якими їм слід бути, їхні методології перетворюються на ідеології» [Fuller 1987: 150].

<sup>23</sup> Цікаво, що концепція епістемічної несправедливості Міранди Фрікер [Fricker 2007] постає здебільшого на підґрунті аналітичної СЕ (хоч сама Фрікер спирається на владу/знання Фуко). У підсумку Фрікер змушена визнати, що епістемічна несправедливість не має «чистого» епістемічного характеру. Це дещо підважує узгодженість її теоретизування.

М. Гілберт розвинула запропонований нею підхід до проєкту *колективної епістемології* [Gilbert 1989; 2004], який продовжує розвиватися як окремий варіант СЕ [e.g. Lackey 2014]. Потреба в окресленні цього напрямку виникла через те, що СЕ, на думку М. Гілберт, продовжила ігнорувати питання колективного знання [Gilbert 2004: 96]<sup>24</sup>. Натомість на основі проєкту Е. Голдмана постає *аналітична соціальна епістемологія* (також «класична соціальна епістемологія» або «об'єктивістська соціальна епістемологія» [Floridi 2002: 40], а на основі фулерового підходу – *критична соціальна епістемологія* (також «науковоорієнтована соціальна епістемологія», «радикальна соціальна епістемологія», «революційна соціальна епістемологія»), див.: [Floridi 2002; Goldman 2002, Collin 2020].

## 6. Взаємодія між проєктами СЕ

Між аналітичною і критичною СЕ приблизно з другої половини 2010-х рр. помітна деяка ворожість. Фін Колін називає стосунки між цими напрямками «зайве антагоністичними» [Collin 2020: 28]. На його думку, обидва варіанти СЕ йдуть одним шляхом, але критична СЕ стартувала з того місця, до якого аналітична СЕ щойно прийшла. Дійсно, Голдман витратив чимало часу на переконання консервативних кіл аналітичних епістемологів у тому, що СЕ є *справжньою* епістемологією [Goldman 2010]. Для нього від самого початку було важливо не розривати зв'язок із аналітичною традицією філософування й залишатися в межах «поважної» наукової традиції. Ф. Колін вважає, що відстань між аналітичною і соціальною епістемологіями поступово скорочується, зокрема завдяки зусиллям Сенфорда Голдберга [Collin 2020: 28-29].

Засвідчити це може спільна робота Сенфорда Голдберга та Кайлін О'Коннор над статтею про СЕ у Стенфордській енциклопедії з філософії. Стаття була написана Е. Голдманом [Goldman 2001] і зазнала чотирьох масштабних переглядів. Попередня ревізія [Goldman, O'Connor 2019] була суттєво доповнена та виправлена, коли до авторського колективу доєднався С. Голдберг [O'Connor et al. 2023]. Саме остання редакція внесла зміни, які можуть сприяти примиренню. Зокрема, у 2019 році Е. Голдман дозволив собі написати про перший присвячений СЕ журнал (заснований С. Фулером) поспіхом у дужках, зазначаючи що він «виник дещо раніше» за *ним* заснований журнал [Goldman, O'Connor 2019]. «Дещо раніше» – це 16 років!!! Ба більше, стаття принципово пропонувала Голдманів погляд на СЕ та відповідала його смакам. В останній ревізії автори виправили низку подібних недоліків, а також врахували доробок ширшої когорти авторів. Це зробило статтю значно інклюзивнішою. Проте *всі* покликання на праці Стіва Фулера, прибрані у 2019 році, так і не повернулися. Е. Голдман зробив ще один крок назустріч, коли визнав три різновиди СЕ: індивідуальну, колективну та системноорієнтовану [Goldman 2011], врахувавши в такий спосіб критику з боку М. Гілберт.

До того як Е. Голдман і С. Фулер перейшли до взаємного ігнорування, вони вдавалися до гострої та почасти образливої критики одне одного. Наприклад, Е. Голдман вказував, що Фулерова епістемологія не є епістемологією *взагалі*

---

<sup>24</sup> Врахувавши критику, Гілберт (як пізніше Голдман [Goldman 2011]) виділила три однаково легітимні різновиди СЕ: індивідуальну, колективну та системноорієнтовану.

[Goldman 2010]<sup>25</sup>, а С. Фулер називав аналітичну СЕ «ретроградною» [Fuller 2012: 274]. Проте ці образи радше є симптомом, ніж причиною протистояння. Імовірно, справжню проблему можна побачити, звернувшись, наприклад, до книжки Френсіса Ремедіоса та Вела Дусека, що має підзаголовок «Шлях соціальної епістемології Стіва Фулера» [Remedios, Dusek 2018]. У ній автори приписують С. Фулерові буквально надлюдські, божественні властивості, називають його «винятковим» тощо. Дж. Кольтер назвав це явище «фулеризмом» (тобто проєкцією ідеалізованої версії самого С. Фулера та його ідей на реальність), який парадоксальним чином змушує авторів будувати *соціальну* епістемологію на образі *індивіда*-надлюдини і зводити все розмаїття проєктів СЕ до С. Фулера [Collier 2018]. Важко сказати, чи сам С. Фулер підтримує такий підхід (його боронить від критики провокативно-іронічний стиль висловлювань). Водночас, навіть якщо сам С. Фулер не стоїть на таких позиціях, схоже, що його харизма справляє згубний вплив принаймні на частину його послідовників. Чи всі дотичні до критичної СЕ йдуть цим шляхом? Певно, що ні.

Взаємодія між більшістю представників аналітичної і критичної соціальних епістемологій є більш плідною порівняно зі взаємодією між засновниками напрямів. Ба більше, у реальності межі обох проєктів розмиті, до того ж існує чимало інших підходів, які не можна зарахувати до жодного з попередніх двох. Як зазначає С. Голдберг [Goldberg 2021: 3], більшість соціальних епістемологів не витрачає час на роздуми про методологічні засади СЕ, її ключові поняття, головні завдання або що. Хоч така заява видається дещо радикальною, однак ніде правди діти, нормативну дискусію про СЕ широкою не назвеш. Проте детальний розгляд сучасного стану справ у СЕ виходить за межі цієї статті.

## 7. Замість висновку

У цій статті я запропонувала не розглядати СЕ як гомогенний напрям філософських чи міждисциплінарних розвідок. Я вказала на те, що СЕ як низка проєктів посталала в межах англо-американської наукової спільноти, хоча соціалізована епістемологія як така існувала та продовжує існувати й поза цим напрямом. Я спробувала продемонструвати множинність підходів до ідеї СЕ і вказала на те, що наразі різноманітні проєкти не утворили єдності. Будь-яку епістемологічну розвідку можна оцінювати за рівнем її соціалізованості чи індивідуалізованості, і частина епістемологічних проєктів, що виникали в ті чи ті історичні періоди, може правомірно називатися соціальними епістемологіями. Водночас я зосередила увагу на СЕ як на експліцитно концептуалізованій та виокремленій сфері розвідок, що постає у ХХ ст. Розглянутий у статті період можна позначити як початковий етап інституалізації СЕ.

Використовуючи антропеістемологічний підхід, я репрезентувала два пункти химерної генеалогії сучасної СЕ. По-перше, це етап першої концептуалізації, здійсненої Маргарет Іган та Джесі Широю, який був швидко забутий та до ХХІ ст. майже не справляв впливу на галузь. По-друге, це етап перевинайдення вже в межах філософії (від 1987 року). Одночасно постають три підходи до СЕ, які утворюють дві групи досліджень: аналітична СЕ Елвіна Голдмана, що розуміє СЕ як продовження традиції аналітичної «індивідуальної» епістемології (до якої долучається проєкт ко-

<sup>25</sup> Підставою для цього стало те, що епістемологічні проєкти, які Голдман зараховує до т. зв. «ревізійоністського» типу, відкидають об'єктивність істини та раціональності. Провідним «ревізійоністом» Голдман вважає Річарда Рорті.

лективної СЕ Маргарет Гілберт), і критична СЕ Стіва Фулера як поле міждисциплінарних соціологічних, нейрокогнітивних, філософських та інших розвідок, які мають радикально змінити уявлення про епістемологію, закорінене в аналітичній традиції.

Якби сучасна СЕ зазнала впливу тільки зазначених проєктів (здебільшого йшлося би про підходи Е. Голдмана та С. Фулера), вона б виявилася, на мою думку, обмежено натуралізованою, заходоцентричною й потенційно гетеросексистською та расистською. На щастя, сучасна СЕ мала й інші джерела, які історико-філософський підхід дає змогу оприаявити. Зокрема, на неї значно вплинули антиколоніальні розвідки<sup>26</sup>, філософія та історія науки, феміністська епістемологія, соціологія та антропологія, а також глобальні соціополітичні явища (роль яких не варто недооцінювати).

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бакаєв, М. (2023). *Пояснення і розуміння в постаналітичній філософії історії* [Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії, Національний університет «Києво-Могилянська академія»]. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/26836>
- Гайденко, В. (2020). *Поворот к феминистской эпистемологии: постнеклассика, феминизм, наука*. Сумы: Университетская книга.
- Єрмоленко, А. (2020). Соціальна філософія у структурі соціогуманітарних наук. *Філософська Думка*, 5, 6-22. <https://doi.org/10.15407/fd2020.05.006>
- Кримський, С. (2019). Научное знание и принципы его трансформации. In С. Кримський, *Вибрані твори у 4 книгах. Книга 2: Логіка. Методологія. Наука* (сс. 134-379). Київ: Альфа-ППК.
- Лактіонова, А. (2022). Квайн, Гудмен, Патнем: Гарвардська філософська школа. *Sententiae*, 41(1), 30-42. <https://doi.org/10.31649/sent41.01.030>
- Малишена, Ю. (2015). Проєкт соціальної епістемології Елвіна Голдмана. *Науковий Вісник Чернівецького Університету. Збірник Наук. Праць. Філософія*, (754-755), 47-54.
- Малишена, Ю. (2017). *Концептуально-теоретичні засади соціальної епістемології* [Авто-реферат дисертації, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка]. Інституційний репозитарій (електронний архів) Київського національного університету імені Тараса Шевченка. <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4782>
- Менжулін, В. (2015). Історико-філософські студії в НаУКМА: актуальні методологічні питання. *Актуальні проблеми духовності: збірник наукових праць*, 16, 73-86. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i16.1859>
- Менжулін, В. (2022). Актуальні практики і дискусії в сучасній англomовній історіографії філософії. *Sententiae*, 41(3), 43-55. <https://doi.org/10.31649/sent41.03.043>
- Пугач, В. (2023). Доцільність поєднання феміністичного та антиколоніального підходів до історіографії філософії. *Наукові Записки НаУКМА. Філософія та Релігієзнавство*, 9-10, 137-146. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022>
- Сідорова, С. (2023). *Концептуалізація феномену епістемічної несправедливості в сучасних епістемологічних контекстах* [Магістерська дипломна робота, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка]. Інституційний репозитарій (електронний архів) Київського національного університету імені Тараса Шевченка. <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/3660>

<sup>26</sup> Під поняттям «антиколоніальний» я об'єдную антиколоніальні, постколоніальні та деколоніальні теорії слідом за [Пугач 2023].



- Сідорова, С. (2024). Епістемічне пригнічення українських голосів у сучасному західному академічному просторі. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*, 14, 12-30. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2024.14.12-30>
- Шашкова, Л. (2021). Політичний поворот у філософії науки. *Politology bulletin*, 87, 14-23.
- Ahmed, S. (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham: Duke UP. <https://doi.org/10.1515/9780822388074>
- Budd, J. M. (2002). Jesse Shera, social epistemology and praxis. *Social Epistemology*, 16(1), 93-98. <https://doi.org/10.1080/02691720210132824>
- Chen, M. Y., Kafer, A., Kim, E., & Minich, J. A. (Eds.). (2023). *Crip Genealogies*. Durham: Duke UP. <https://doi.org/10.1215/9781478023852>
- Churchland, P. S. (1987). Epistemology in the Age of Neuroscience. *The Journal of Philosophy*, 84(10), 544-553. <https://doi.org/10.5840/jphil1987841026>
- Code, L. (1984). Toward a 'Responsibilist' Epistemology. *Philosophy and Phenomenological Research*, 45(1), 29-50. <https://doi.org/10.2307/2107325>
- Collier, J. (2018). Social Epistemology for the One and the Many: An Essay Review. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 7(8), 15-40.
- Collin, F. (2020). The Twin Roots and Branches of Social Epistemology. In M. Fricker, P. J. Graham, D. Henderson, & N. J. L. L. Pedersen (Eds.), *The Routledge Handbook of Social Epistemology* (pp. 21-30). Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315717937-3>
- De Laet, M. (2012). Anthropology as Social Epistemology? *Social Epistemology*, 26(3-4), 419-433. <https://doi.org/10.1080/02691728.2012.727196>
- Dotson, K. (2012). A Cautionary Tale: On Limiting Epistemic Oppression. *Frontiers: a Journal of Women Studies*, 33(1), 24-47. <https://doi.org/10.5250/fronjwomestud.33.1.0024>
- Egan, M. E. (1955). The Library and Social Structure. *The Library Quarterly*, 25(1), 15-22. <https://doi.org/10.1086/618147>
- Egan, M. E., & Shera, J. H. (1949). Prolegomena to bibliographic control. *Journal of Cataloging and Classification*, 5(2), 17-19.
- Egan, M. E., & Shera, J. H. (1952). Foundations of a Theory of Bibliography. *The Library Quarterly*, 22(2), 125-137. <https://doi.org/10.1086/617874>
- Fallis, D. (Ed.). (2002). Social Epistemology and Information Science [Special issue]. *Social Epistemology*, 16(1). <https://doi.org/10.1080/02691720210132752>
- Fallis, D. (2006). Social epistemology and information science. *Annual Review of Information Science and Technology*, 40(1), 475-519. <https://doi.org/10.1002/aris.1440400119>
- Floridi, L. (2002). On defining library and information science as applied philosophy of information. *Social Epistemology*, 16(1), 37-49. <https://doi.org/10.1080/02691720210132789>
- Froeyman, A., Kosolosky, L., & Van Bouwel, J. (2016). Introduction: Social Epistemology Meets the Philosophy of the Humanities. *Foundations of Science*, 21(1), 1-13. <https://doi.org/10.1007/s10699-014-9372-0>
- Fuller, S. (1986). The elusiveness of consensus in science. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, (2), 106-119. <https://doi.org/10.1086/psaprobienmeetp.1986.2.192794>
- Fuller, S. (1987). On Regulating What Is Known: A Way to Social Epistemology. *Synthese*, 73(1), 145-183. <https://doi.org/10.1007/BF00485445>
- Fuller, S. (1996). Recent Work in Social Epistemology. *American Philosophical Quarterly*, 33(2), 149-166.
- Fuller, S. (2012). Social Epistemology: A Quarter-Century Itinerary. *Social Epistemology*, 26(3-4), 267-283. <https://doi.org/10.1080/02691728.2012.714415>
- Furner, J. (2004). "A Brilliant Mind": Margaret Egan and Social Epistemology. *Library Trends*, 52(4), 792-809.
- Garfield, E. (2002, January 21). Demand Citation Vigilance. *The Scientist*, 16(2). <https://www.the-scientist.com/demand-citation-vigilance-53789>

- Gilbert, M. (1987). Modelling Collective Belief. *Synthese*, 73(1), 185-204.  
<https://doi.org/10.1007/BF00485446>
- Gilbert, M. (1989). *On Social Facts*. Princeton: Princeton UP.  
<https://doi.org/10.2307/j.ctv10vm20z>
- Gilbert, M. (2004). Collective Epistemology. *Episteme*, 1(2), 95-107.  
<https://doi.org/10.3366/epi.2004.1.2.95>
- Ginsburg, I. (2001, December 9). The Disregard Syndrome: A Menace to Honest Science? *The Scientist*.  
<https://www.the-scientist.com/the-disregard-syndrome-a-menace-to-honest-science-53924>
- Goldberg, S. (2021). *Foundations and applications of social epistemology: Collected essays*. Oxford: Oxford UP. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198856443.001.0001>
- Goldman, A. (1986). *Epistemology and cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard UP.
- Goldman, A. (1987). Foundations of social epistemics. *Synthese*, 73(1), 109-144.  
<https://doi.org/10.1007/bf00485444>
- Goldman, A. (2001). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.  
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2001/entries/epistemology-social/>
- Goldman, A. (2002). What Is Social Epistemology? A Smorgasbord of Projects. In A. Goldman, *Pathways to Knowledge* (pp. 182-204). Oxford: Oxford UP.  
<https://doi.org/10.1093/0195138791.003.0009>
- Goldman, A. (2010). Why Social Epistemology Is Real Epistemology. In A. Haddock, A. Millar, & D. Pritchard (Eds.), (pp. 1-28). Oxford: Oxford UP.  
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199577477.003.0001>
- Goldman, A. (2011). A guide to social epistemology. In A. Goldman & D. Whitcomb (Eds.), *Social epistemology: Essential readings* (pp. 11-37). Oxford: Oxford UP.
- Goldman, A., & O'Connor, C. (2019). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.  
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/epistemology-social/>
- Goldman, A., & O'Connor, C. (2021). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.  
<https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/epistemology-social/>
- Hacking, I. (1979). Michel Foucault's Immature Science. *Noûs*, 13(1), 39-51.  
<https://doi.org/10.2307/2214794>
- Henderson, D. (2019). On the Background of Social Epistemology. In M. Fricker, P. J. Graham, D. Henderson, & N. J. L. L. Pedersen (Eds.), *The Routledge Handbook of Social Epistemology* (pp. 3-9). Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315717937-1>
- Lackey, J. (Ed.). (2014). *Essays in Collective Epistemology*. Oxford: Oxford UP.  
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199665792.001.0001>
- Longino, H. (1990). *Science as Social Knowledge*. Princeton: Princeton UP.  
<https://doi.org/10.2307/j.ctvx5wbfx>
- Maffie, J. (1995). Towards an Anthropology of Epistemology. *The Philosophical Forum*, 26(3), 218-241.
- Martinez-Ávila, D., & Zandonade, T. (2020). Social epistemology in information studies: A consolidation. *Brazilian Journal of Information Science: Research Trends*, 14(1), 7-36.  
<https://doi.org/10.36311/1981-1640.2020.v14n1.02.p7>
- Mills, C. W. (2007). White Ignorance. In S. Sullivan & N. Tuana (Eds.), *Race and Epistemologies of Ignorance* (pp. 13-38). New York: State University of New York Press.  
<https://doi.org/10.1515/9780791480038-002>
- Ndlovu-Gatsheni, S. (2020). The Dynamics of Epistemological Decolonisation in the 21st Century: Towards Epistemic Freedom. *The Strategic Review for Southern Africa*, 40(1).  
<https://doi.org/10.35293/srsa.v40i1.268>

- O'Connor, C., Goldberg, S., & Goldman, A. (2023). Social Epistemology. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*.  
<https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/epistemology-social/>
- Pressley, L. (2006). *Social Epistemology in Library and information science*. [Manuscript].  
[https://www.academia.edu/2821850/Social\\_Epistemology\\_in\\_Library\\_and\\_information\\_science](https://www.academia.edu/2821850/Social_Epistemology_in_Library_and_information_science)
- Remedios, F. (2013). Orienting Social Epistemology. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 2(8), 54-59.
- Remedios, F., & Dusek, V. (2018). *Knowing Humanity in the Social World: The Path of Steve's Fuller's Social Epistemology*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-37490-5>
- Schmitt, F. (Ed.). (1987). Social Epistemology [Special issue]. *Synthese*, 73(1).  
<https://www.jstor.org/stable/20116437>
- Shera, J. H. (1972). *The foundation of education for librarianship*. New York: Becker Hayes.
- Shera, J. H. (1976). *Introduction to library science: Basic elements of library service*. Littleton: Libraries Unlimited.
- Shera, J. H. (1978). Egan, Margaret Elizabeth (1905-1959). In *Dictionary of American Library biography* (pp. 158-159). Littleton: Libraries Unlimited.
- Shera, J. H. (1983). Librarianship and Information Science. In F. Machlup & U. Mansfield (Eds.), *The Study of Information: Interdisciplinary Messages* (pp. 386-388). New York: Wiley.
- Simons, M. (2017). The many encounters of Thomas Kuhn and French epistemology. *Studies in History and Philosophy of Science Part A*, 61, 41-50.  
<https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2017.01.004>
- Uzoigwe, E. I. E. (2020). An Appraisal of Alvin Goldman's Social Epistemology. *Predestinasi*, 13(1), 15. <https://doi.org/10.26858/predestinasi.v13i1.19211>
- Zandonade, T. (2004). Social epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. *Library Trends*, 52(4), 810-832.

Одержано 27.03.2024

## REFERENCES

- Ahmed, S. (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham: Duke UP.  
<https://doi.org/10.1515/9780822388074>
- Bakaiev, M. (2023). Explanation and Understanding in Postanalytic Philosophy of History [Doctoral Dissertation, National University of Kyiv-Mohyla Academy]. [In Ukrainian]. Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository.  
<https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/26836>
- Budd, J. M. (2002). Jesse Shera, social epistemology and praxis. *Social Epistemology*, 16(1), 93-98.  
<https://doi.org/10.1080/02691720210132824>
- Chen, M. Y., Kafer, A., Kim, E., & Minich, J. A. (Eds.). (2023). *Crip Genealogies*. Durham: Duke UP. <https://doi.org/10.1215/9781478023852>
- Churchland, P. S. (1987). Epistemology in the Age of Neuroscience. *The Journal of Philosophy*, 84(10), 544-553. <https://doi.org/10.5840/jphil1987841026>
- Code, L. (1984). Toward a 'Responsibilist' Epistemology. *Philosophy and Phenomenological Research*, 45(1), 29-50. <https://doi.org/10.2307/2107325>
- Collier, J. (2018). Social Epistemology for the One and the Many: An Essay Review. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 7(8), 15-40.
- Collin, F. (2020). The Twin Roots and Branches of Social Epistemology. In M. Fricker, P. J. Graham, D. Henderson, & N. J. L. L. Pedersen (Eds.), *The Routledge Handbook of Social Epistemology* (pp. 21-30). Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315717937-3>
- De Laet, M. (2012). Anthropology as Social Epistemology? *Social Epistemology*, 26(3-4), 419-433. <https://doi.org/10.1080/02691728.2012.727196>

- Dotson, K. (2012). A Cautionary Tale: On Limiting Epistemic Oppression. *Frontiers: a Journal of Women Studies*, 33(1), 24-47. <https://doi.org/10.5250/fronjwomestud.33.1.0024>
- Egan, M. E. (1955). The Library and Social Structure. *The Library Quarterly*, 25(1), 15-22. <https://doi.org/10.1086/618147>
- Egan, M. E., & Shera, J. H. (1949). Prolegomena to bibliographic control. *Journal of Cataloging and Classification*, 5(2), 17-19.
- Egan, M. E., & Shera, J. H. (1952). Foundations of a Theory of Bibliography. *The Library Quarterly*, 22(2), 125-137. <https://doi.org/10.1086/617874>
- Fallis, D. (2006). Social epistemology and information science. *Annual Review of Information Science and Technology*, 40(1), 475-519. <https://doi.org/10.1002/aris.1440400119>
- Fallis, D. (Ed.). (2002). Social Epistemology and Information Science [Special issue]. *Social Epistemology*, 16(1). <https://doi.org/10.1080/02691720210132752>
- Floridi, L. (2002). On defining library and information science as applied philosophy of information. *Social Epistemology*, 16(1), 37-49. <https://doi.org/10.1080/02691720210132789>
- Froeyman, A., Kosolovsky, L., & Van Bouwel, J. (2016). Introduction: Social Epistemology Meets the Philosophy of the Humanities. *Foundations of Science*, 21(1), 1-13. <https://doi.org/10.1007/s10699-014-9372-0>
- Fuller, S. (1986). The elusiveness of consensus in science. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, (2), 106-119. <https://doi.org/10.1086/psaprocbienmeetp.1986.2.192794>
- Fuller, S. (1987). On Regulating What Is Known: A Way to Social Epistemology. *Synthese*, 73(1), 145-183. <https://doi.org/10.1007/BF00485445>
- Fuller, S. (1996). Recent Work in Social Epistemology. *American Philosophical Quarterly*, 33(2), 149-166.
- Fuller, S. (2012). Social Epistemology: A Quarter-Century Itinerary. *Social Epistemology*, 26(3-4), 267-283. <https://doi.org/10.1080/02691728.2012.714415>
- Furner, J. (2004). "A Brilliant Mind": Margaret Egan and Social Epistemology. *Library Trends*, 52(4), 792-809.
- Garfield, E. (2002, January 21). Demand Citation Vigilance. *The Scientist*, 16(2). <https://www.the-scientist.com/demand-citation-vigilance-53789>
- Gaydenko, V. (2020). *Towards A Feminist Epistemology. Post-Non-Classic - Feminism - Science*. [In Russian]. Sumy: University Book.
- Gilbert, M. (1987). Modelling Collective Belief. *Synthese*, 73(1), 185-204. <https://doi.org/10.1007/BF00485446>
- Gilbert, M. (1989). *On Social Facts*. Princeton: Princeton UP. <https://doi.org/10.2307/j.ctv10vm20z>
- Gilbert, M. (2004). Collective Epistemology. *Episteme*, 1(2), 95-107. <https://doi.org/10.3366/epi.2004.1.2.95>
- Ginsburg, I. (2001, December 9). The Disregard Syndrome: A Menace to Honest Science? *The Scientist*. <https://www.the-scientist.com/the-disregard-syndrome-a-menace-to-honest-science-53924>
- Goldberg, S. (2021). *Foundations and applications of social epistemology: Collected essays*. Oxford: Oxford UP. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198856443.001.0001>
- Goldman, A. (1986). *Epistemology and cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard UP.
- Goldman, A. (1987). Foundations of social epistemics. *Synthese*, 73(1), 109-144. <https://doi.org/10.1007/bf00485444>
- Goldman, A. (2001). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2001/entries/epistemology-social/>
- Goldman, A. (2002). What Is Social Epistemology? A Smorgasbord of Projects. In A. Goldman, *Pathways to Knowledge* (pp. 182-204). Oxford: Oxford UP. <https://doi.org/10.1093/0195138791.003.0009>

- Goldman, A. (2010). Why Social Epistemology Is Real Epistemology. In A. Haddock, A. Millar, & D. Pritchard (Eds.), (pp. 1-28). Oxford: Oxford UP.  
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199577477.003.0001>
- Goldman, A. (2011). A guide to social epistemology. In A. Goldman & D. Whitcomb (Eds.), *Social epistemology: Essential readings* (pp. 11-37). Oxford: Oxford UP.
- Goldman, A., & O'Connor, C. (2019). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.  
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/epistemology-social/>
- Goldman, A., & O'Connor, C. (2021). Social epistemology. *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.  
<https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/epistemology-social/>
- Hacking, I. (1979). Michel Foucault's Immature Science. *Noûs*, 13(1), 39-51.  
<https://doi.org/10.2307/2214794>
- Henderson, D. (2019). On the Background of Social Epistemology. In M. Fricker, P. J. Graham, D. Henderson, & N. J. L. L. Pedersen (Eds.), *The Routledge Handbook of Social Epistemology* (pp. 3-9). Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315717937-1>
- Krymsky, S. (2019). Scientific knowledge and the principles of its transformation. In S. Krymsky, *Selected works in 4 books. Book 2: Logic. Methodology. Science* (pp. 134-379). [In Russian]. Kyiv: Alfa-PIK.
- Lackey, J. (Ed.). (2014). *Essays in Collective Epistemology*. Oxford: Oxford UP.  
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199665792.001.0001>
- Laktionova, A. (2022). Quine, Goodman, Putnam: The Harvard Philosophical School. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 41(1), 30-42. <https://doi.org/10.31649/sent41.01.030>
- Longino, H. (1990). *Science as Social Knowledge*. Princeton: Princeton UP.  
<https://doi.org/10.2307/j.ctvx5wbfbz>
- Maffie, J. (1995). Towards an Anthropology of Epistemology. *The Philosophical Forum*, 26(3), 218-241.
- Malysheva, Yu. (2015). Alvin Goldman's social epistemology project. [In Ukrainian]. *Naukovyi Visnyk Chernivetskoho Universytetu. Zbirnyk Nauk. Prats. Filosofiia*, (754-755), 47-54.
- Malysheva, Yu. (2017). Conceptual-theoretical basis of social epistemology [Abstract of Doctoral Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. [In Ukrainian]. Instytutsiinyi repozytarii (elektronnyi arkhiv) Taras Shevchenko National University of Kyiv.  
<https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4782>
- Martínez-Ávila, D., & Zandonade, T. (2020). Social epistemology in information studies: A consolidation. *Brazilian Journal of Information Science: Research Trends*, 14(1), 7-36.  
<https://doi.org/10.36311/1981-1640.2020.v14n1.02.p7>
- Menzhulin, V. (2015). Studies in the history of philosophy at the National University of «Kyiv-Mohyla Academy»: current methodological issues. [In Ukrainian]. *Actual Problems of Mind*, (16), 73-86. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i16.1859>
- Menzhulin, V. (2022). Trending practices and discussions in contemporary English-language historiography of philosophy. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 41(3), 43-55.  
<https://doi.org/10.31649/sent41.03.043>
- Mills, C. W. (2007). White Ignorance. In S. Sullivan & N. Tuana (Eds.), *Race and Epistemologies of Ignorance* (pp. 13-38). New York: State University of New York Press.  
<https://doi.org/10.1515/9780791480038-002>
- Ndlovu-Gatsheni, S. (2020). The Dynamics of Epistemological Decolonisation in the 21st Century: Towards Epistemic Freedom. *The Strategic Review for Southern Africa*, 40(1).  
<https://doi.org/10.35293/srsa.v40i1.268>
- O'Connor, C., Goldberg, S., & Goldman, A. (2023). Social Epistemology. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/epistemology-social/>

- Pressley, L. (2006). *Social Epistemology in Library and information science*. [Manuscript]. [https://www.academia.edu/2821850/Social\\_Epistemology\\_in\\_Library\\_and\\_information\\_science](https://www.academia.edu/2821850/Social_Epistemology_in_Library_and_information_science)
- Puhach, V. (2023). Appropriateness of Combining Feminist and Anticolonial Approaches to Historiography of Philosophy. [In Ukrainian]. *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies*, 9-10, 137-146. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022>
- Remedios, F. (2013). Orienting Social Epistemology. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 2(8), 54-59.
- Remedios, F., & Dusek, V. (2018). *Knowing Humanity in the Social World: The Path of Steve's Fuller's Social Epistemology*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-37490-5>
- Schmitt, F. (Ed.). (1987). Social Epistemology [Special issue]. *Synthese*, 73(1). <https://www.jstor.org/stable/i20116437>
- Shashkova, L. (2021). Political turn in Philosophy of Science. *Politology bulletin*, 87, 14-23.
- Shera, J. H. (1972). *The foundation of education for librarianship*. New York: Becker Hayes.
- Shera, J. H. (1976). *Introduction to library science: Basic elements of library service*. Littleton: Libraries Unlimited.
- Shera, J. H. (1978). Egan, Margaret Elizabeth (1905-1959). In *Dictionary of American Library biography* (pp. 158-159). Littleton: Libraries Unlimited.
- Shera, J. H. (1983). Librarianship and Information Science. In F. Machlup & U. Mansfield (Eds.), *The Study of Information: Interdisciplinary Messages* (pp. 386-388). New York: Wiley.
- Sidorova, S. (2023). Conceptualization of epistemic injustice phenomenon in contemporary epistemological contexts [Master's Thesis, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. [In Ukrainian]. Instytutsiinyi repozytarii (elektronnyi arkhiv) Taras Shevchenko National University of Kyiv. <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/3660>
- Sidorova, S. (2024). Epistemic oppression of Ukrainian perspectives in contemporary Western academia. *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies*, 14, 12-30. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2024.14.12-30>
- Simons, M. (2017). The many encounters of Thomas Kuhn and French epistemology. *Studies in History and Philosophy of Science Part A*, 61, 41-50. <https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2017.01.004>
- Uzoigwe, E. I. E. (2020). An Appraisal of Alvin Goldman's Social Epistemology. *Predestinasi*, 13(1), 15. <https://doi.org/10.26858/predestinasi.v13i1.19211>
- Yermolenko, A. (2020). Social Philosophy in the Structure of Sociohumanities. [In Ukrainian]. *Filosoofska Dumka*, (5), 6-22. <https://doi.org/10.15407/fd2020.05.006>
- Zandonade, T. (2004). Social epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. *Library Trends*, 52(4), 810-832.

Received 27.03.2024

---

## Stefaniia Sidorova

### Toward a Genealogy of Social Epistemology: Conceptual Origins and Reinvention of the Research Field

This article presents a historical-philosophical study of the formation of social epistemology as a distinct field. The author identifies two stages in its development: the initial conceptualization in 1950s library science (the project of Margaret Egan and Jesse Shera) and its reinvention in 1980s Anglophone philosophical discourse (the analytical project of Alvin Goldman, the critical project of Steve Fuller, and the collective project of Margaret Gilbert). Particular attention is given to the methodology of historico-philosophical analysis within social epistemology, and a



novel anthropo-epistemological approach is proposed for constructing a chimerical genealogy. The author argues that social epistemology is not a homogeneous discipline but rather a spectrum of research projects. This study outlines the initial stage of social epistemology's institutionalization and lays the groundwork for a critical historiography of the field.

---

---

### **Стефанія Сідорова**

#### **До генеалогії соціальної епістемології: первинна концептуалізація та перевинайдення галузі**

У статті досліджується історія становлення соціальної епістемології як окремого наукового напрямку. Авторка характеризує два етапи її формування: первинну концептуалізацію у біблієкознавстві 1950-х років (проект Маргарет Іган і Джесі Шири) та перевинайдення в англomовному філософському дискурсі 1980-х (аналітичний проєкт Е. Голдмана, критичний проєкт С. Фулер та колективний проєкт М. Гілберт). Особливу увагу приділено методології історико-філософського аналізу в межах соціальної епістемології і запропоновано новітній антропоепістемологічний підхід для розбудови химерної генеалогії. Авторка доводить, що соціальна епістемологія є не гомогенним напрямом, а радше спектром дослідницьких проєктів. Дослідження окреслює початковий етап інституалізації соціальної епістемології та закладає підґрунтя для критичної історіографії соціальної епістемології.

---

*Stefaniia Sidorova, PhD student at the Department of Philosophy and Religious Studies, National University of Kyiv-Mohyla Academy.*

*Стефанія Сідорова, аспірантка кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія».*

*e-mail: [s.sidorova@ukma.edu.ua](mailto:s.sidorova@ukma.edu.ua)*

---